

...Всички наши книжовници от Македония, явили се след Паисия, предшественици на Берона, Априлова и Раковски, отстояват езика и народността си. Този дълг по време на църковните борби през шестдесетте години обхвана всички македонци. Тогава те излъчиха Димитра и Константина Миладинови.

Тая братска двойка много напомня солунските свети братя. Като Кирила и Methodия, Димитър и Константин Миладинови живеят в нашето съзнание само със своя общ подвиг. Те губят отделните си имена и са за нас „Братя Миладинови” - дружна, скъпа жертва за свободата на родния език...

Димитър Миладинов е роден през 1810 година, а Константин - през 1830 г. И на двамата родно място е Струга. Баща им бил беден грънчар, но като всички събудени български еснафлии, обичал много учените хора и положил всички старания първородният му син да се изучи. До 1857 год. Димитър е деятел на гръцката образованост. Едно пътуване из Сърбия и срещата му с Александър В. Рачински през 1858 г. влияят върху съзнанието на Димитра Миладинов също тъй, както Венелиновата история върху Априлова. Миладинов, подобно на габровския просветител, със срам в душата разбира до каква слепота са го довели гръцките заблуди и веднага се отдава на пламенна родолюбива дейност. Негови създания са първите български училища из Македония. Народът го обиква тъй, както тракийци, шопи и мизийци обичаха Левски. Той за македонците е призиваният, пратеният от съдбата спасител.

„Споменът за тоя човек - пише Ал. В. Рачински - не ще се изличи никога от моята памет. В негово лице аз видях за пръв път народен деец... В исконната славянска страна видът на Димитра Миладинов, който притежаваше съвършено елинско образование и който не го използваше за лични изгоди, трябваше да възбуди удивление. Човек, способен да бъде пръв учител в кое и да е гръцко училище и с това да заслужи почит и

изгоди от гърчещите се граждани - стои скромен учител по гръцки език в българско село, което враждува против гърка владика и против всичко, що го напомня!... При това търпи сиромашия - и каква! - като в празник само облича по-прилична дреха; цяла неделя мъкне всекидневна анте-рия или изтъркано кожухче, в неотоплена стая, с димящ мангал пред мръзнеците ученици. Тълкува им той Софокла под звъна на стъклата, които треперят от острия вятър, що духа от Солунското поле и от клисурите на Олимп и Кожани"... Рачински срещнал в лицето на Димитра Миладинов из българските земи през 1858 година такъв идеален тип народник, какъвто руската общественост можа да види едва през седемдесетите години, когато „отиването в народа“ стана религия. Тая религия бе позната на българските дейци още от началото на нашето възраждане. Пръв неин представител е Паисий. Димитър Миладинов също я следва с героична самопожертвувателност. Той жертвува всичко, за да бъде близо до народа си. И там, в общуването с народа, намира постепенно своето призвание на национален просветител.

Още преди да преподава на родния си език, Д. Миладинов е прочут из цяла Западна Македония. Неговият ученик Григорий Пърличев в своята Автобиография, като спомня за ученичеството си в Охрид през 1848 г., пише: „Навсякъде се раздаде слух за цъфтенето на Охридското училище. От много фалове и паланки на Македония и от най-западната част на Албания се стекоха ученици в Охрид да се учат при Миладинова.”

През 1857 год. в едно писмо до своите съграждани Д. Миладинов изповядва: „О, как се срамувам, загдето съм принуден да изразявам своите чувства на гръцки език!... И кой е крив за това? Гръцките архиереи, които са отнесли най-драгоценното богатство на нашата народност.”

Тъй искрено може да говори само великият човек. А каква непристорена радост блика от писмото му до кукушани, които през същата година го викат, за да отвори в града им училище.

„В тъмницата проникнаха лъчите на слънцето. Вие първи в Източна Македония почвате да изучавате езика на дедите ни, вие първи обезсмъртявате в славянската история своето отечество.”

Струга, Охрид, Прилеп, Кукуш - цяла Македония знае Димитра Миладинов. Деца, жени

и старци се трупат при него, за да ги учи на родния им език тъй, както преди векове са се трупали прадедите им при Климента. И затуй, когато българите от Цариград решават да строят своя черква в турската столица, човекът, който ще обикаля Македония за събиране на помощи, е готов. Димитър Миладинов е подел вече борбата срещу пияните и полуграмотни хищници, които патриаршията е праскала за архиереи из българските земи... Но тия хищници знаят жестоко да отмъщават. Какво по-лесно от това, да убедят турците, че Миладинов е враг на султана?... И ето: този опасен апостол е арестуван на 16 февруари 1861 г. и окован във вериги, воден е в Охрид, Битоля и Цариград на съд.

В това време Константин, проявил се като добър студент в Москва, автор на статии и патриотични стихове, печатани в „Братски труд“ (Москва) и „Дунавски лебед“ на Раковски - е във Виена и Загреб, при великия хърватин Щросмайер, който е благоволил да издаде сборника с народни песни от Македония и Панагюрско, събрани в по-голямата си част от Димитър Миладинов („Български народни песни...“ Загреб, 1861 г.). Песните били записани с гръцки букви, но Щросмайер се съгласява да ги издаде само ако Константин ги препише с кирилица.

